

ГАЗОВІ РИНКИ ЄС ТА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

КАСИЧ А. О., ЯКОВЕНКО Я. Ю.

УДК 339.166:662.767:339.923:061.1

Касич А. О., Яковенко Я. Ю. Газові ринки ЄС та України: сучасний стан і перспективи розвитку

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану і тенденцій розвитку газових секторів ЄС та України, виявленні проблем вітчизняного енергетичного сектора. Проаналізовано зміни у світовому газовому секторі. Розглянуто європейську систему енергозабезпечення. Зосереджено увагу на дослідженні стану газового ринку ЄС за базовими показниками, джерелами постачання газу та нормативно-правовими засадами функціонування. Проаналізовано проблеми диверсифікації поставок природного газу до країн Європи. Обґрунтовано роль України як головного транзитера природного газу. На основі проведеного дослідження визначено напрями підвищення потенціалу газової промисловості України. Наголошено на зацікавленості України та ЄС в активізації розвитку енергетичної політики України. Виокремлено основні проблеми, які постають перед Україною на шляху входження до єдиного енергетичного ринку ЄС. Подано інструменти вирішення забезпечення ефективного функціонування газотранспортної системи України.

Ключові слова: природний газ, енергетична політика ЄС, газотранспортна система України, диверсифікація, енергоефективність, газовий ринок, споживання газу.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 28.

Касич Алла Олександрівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського (вул. Першотравнева, 20, Кременчук, 39600, Україна)

E-mail: kasich.alla@gmail.com

Яковенко Ярослава Юріївна – студентка, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського (вул. Першотравнева, 20, Кременчук, 39600, Україна)

E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

УДК 339.166:662.767:339.923:061.1

Касич А. А., Яковенко Я. Ю. Газовые рынки ЕС и Украины: современное состояние и перспективы развития

Цель статьи заключается в исследовании современного состояния и тенденций развития газовых секторов ЕС и Украины, выявлении проблем отечественного энергетического сектора. Проанализированы изменения в мировом газовом секторе. Рассмотрена европейская система энергообеспечения. Сосредоточено внимание на исследовании состояния газового рынка ЕС по базовым показателям, источникам поставки газа и нормативно-правовым основам функционирования. Проанализированы проблемы диверсификации поставок природного газа в страны Европы. Обоснована роль Украины как главного транзитера природного газа. На основе проведенного исследования определены направления повышения потенциала газовой промышленности Украины. Отмечена заинтересованность Украины и ЕС в активизации развития энергетической политики Украины. Выделены основные проблемы, которые возникают перед Украиной на пути вхождения в единый энергетический рынок ЕС. Представлены инструменты решения обеспечения эффективного функционирования газотранспортной системы Украины.

Ключевые слова: природный газ, энергетическая политика ЕС, газотранспортная система Украины, диверсификация, энергоэффективность, газовый рынок, потребление газа.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 28.

Касич Алла Александровна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой бухгалтерского учета, анализа и аудита, Кременчуцкий национальный университет им. М. Остроградского (ул. Первомайская, 20, Кременчук, 39600, Украина)

E-mail: kasich.alla@gmail.com

Яковенко Ярослава Юрьевна – студентка, Кременчуцкий национальный университет им. М. Остроградского (ул. Первомайская, 20, Кременчук, 39600, Украина)

E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

UDC 339.166:662.767:339.923:061.1

Kasych A. O., Yakovenko Ya. Yu. Gas Markets of EU and Ukraine: Modern State and Prospects of Development

The goal of the article is to study the modern state and tendencies of development of gas sectors of EU and Ukraine and to reveal problems of the domestic energy sector. The article analyses changes in the world gas sector. It considers the European system of energy provision. It focuses on the study of the state of the gas market of EU by basic indicators, sources of gas supplies and regulatory foundations of functioning. It analyses problems of diversification of supply of natural gas into European countries. It grounds the role of Ukraine as the main transitor of natural gas. On the basis of the study it identifies directions of increase of potential of the gas industry of Ukraine. It marks interest of Ukraine and EU in activation of development of energy policy of Ukraine. It underlines main problems that arise before Ukraine on the way of joining the common energy market of EU. It provides instruments of solution of provision of effective functioning of the gas transportation system of Ukraine.

Key words: natural gas, energy policy of EU, gas transportation system of Ukraine, diversification, energy efficiency, gas market, gas consumption.

Pic.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 28.

Kasych Alla O. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Accounting, Analysis and Audit, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University (vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine)

E-mail: kasich.alla@gmail.com

Yakovenko Yaroslava Yu. – Student, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University (vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine)

E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

Сьогодні особливо гостро постають проблеми реформування газового ринку України, підвищення ефективності його функціонування, у тому числі за рахунок адаптації енергетичного законодавства та інституційної бази до вимог Європейського Союзу (ЄС).

Енергетичне співробітництво з ЄС вигідне для України завдяки всебічному використанню своїх можливостей як держави-транзитера та закріпленню намірів європейської інтеграції. У свою чергу, для ЄС співпраця з Україною забезпечить посилення загальноєвропей-

ської енергетичної безпеки. Разом з тим, ЄС не відіграє ключової ролі на енергоринку України. Це пов'язано з неготовністю вітчизняного газового сектора до виходу на світові ринки, відсутністю прозорості та чітких критеріїв для нових учасників, необхідності модернізації української газотранспортної системи (ГТС) і багатовекторністю енергетичної політики України.

Проблемам реформування енергетичного ринку України присвячені наукові праці таких учених: Ромашко О. М. [8], яка досліджує розвиток базових показників газового сектора ЄС; Селезньова О. А. [10], чий дослідження присвячені вивченню змісту енергетичної політики ЄС; Саприкін В. А. [9], який досліджує взаємозалежність України, Росії та ЄС на енергоринку, та багатьох інших. Однак питання розробки стратегічних завдань енергетичної політики України, власного видобутку газу за рахунок невикористаних ресурсів і транзитної ролі України для європейського ринку газу повною мірою не досліджено.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану і тенденцій розвитку газових секторів ЄС та України, у виявленні проблем вітчизняного енергетичного сектора та обґрунтуванні необхідних заходів, реалізація яких забезпечить реформування ринку природного газу України.

Світовий газовий ринок – це сукупність регіональних ринків природного газу, що включає особливості відносин виробників і споживачів та специфіку ціноутворення. До світового газового ринку, беручи до уваги чинники географічного розташування та обсяги експорту-імпорту, можна віднести: Північно-американський, Азіатсько-Тихоокеанський, Європейський газовий ринок тощо. Виняток становить лише загальносвітовий ринок скрапленого природного газу (СПГ) – через технологічні особливості видобутку та транспортування. Вітчизняне законодавство дає таке визначення: «ринок природного газу – сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу природного газу, надання послуг з його транспортування, зберігання, розподілу та постачання» [5].

Загалом, газовий ринок виконує такі функції:

- ✦ *контрольно-регулююча* – забезпечує організацію видобутку, розподілу, зберігання та транспортування газу до кінцевого споживача; контроль за відокремленим виконанням перелічених процедур;
- ✦ *ціноутворююча* – встановлює рівень ринкових цін на газ на основі контрактів між споживачами та постачальниками;
- ✦ *інформаційна* – відслідковує обсяги споживання, зміни цін тощо;
- ✦ *посередницька* – створює умови для вільної торгівлі енергоресурсами та право вибору споживачем постачальника.

Останнім часом світовий газовий сектор зазнав помітних змін, які стосувалися, перш за все, динаміки обсягів споживання та цін. Так, за 2011 – 2012 рр. зростання обсягів споживання природного газу у Північній Америці склало 4,0%, Південній та Центральній Америці – 5,3%, Африці – 7,5%, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – 5,0%, на Близькому Сході – 4,0% [21]. У Європі склалася протилежна ситуація – обсяги споживання природно-

го газу скоротилися на 2,3%, а у державах колишнього СРСР – на 2,6%. Це є наслідком рецесії, високої ціни на газ та орієнтованості енергетичної політики на відновлювальні джерела енергії (привабливість газу для електроенергетики зменшується). Протилежні тенденції в динаміці споживання зумовлені різницею цін на газ. Так, ціна на газ у США у 2012 р. була майже в чотири рази менша, ніж загальноєвропейська та складала 2,76 дол. США за мн ВТУ (британських термічних одиниць) для США, тоді як у Німеччині, відповідно, 11,03 дол. США.

Комплексне дослідження сучасного стану газового ринку ЄС проведемо у розрізі:

- а) аналізу тенденцій розвитку ринку газу;
- б) оцінки джерел постачання газу;
- в) вивчення нормативно-правових засад функціонування даного сектора економіки;
- г) порівняння ефективності функціонування енергоринків ЄС та України.

ЄС, як найбільше інтеграційне угруповання, споживає найбільше енергоресурсів у світі, у тому числі природного газу. Протягом останніх років обсяги споживання природного газу зросли на 9,73% – з 400,7 млрд м³ у 1997 р. до 443,9 млрд м³ у 2012 р. (рис. 1).

Показники, які комплексно характеризують ситуацію на газовому ринку, наведено в *табл. 1*.

На тлі поступового зростання обсягів споживання газу в 2009 р. спостерігалось падіння обсягів споживання природного газу на 7,48% порівняно з 2008 р., але вже у 2010 р. обсяг споживання перевищив показник дворічної давності на 1,1%. Тимчасове зменшення обсягів споживання було зумовлене економічною кризою та газовим конфліктом між Росією та Україною протягом 2008 – 2009 рр., який зумовив перебої постачання газу до ЄС. Тому в подальшому ЄС планує диверсифікувати джерела постачання природного газу, зменшити залежність від найбільшого постачальника енергоносіїв («Газпрому») та робить ставку на «зелену» енергетику. Саме такі напрями енергетичної політики ЄС задекларовано в європейській стратегії економічного розвитку «Європа 2020», де, окрім іншого, наголошується на важливості скорочення імпорту нафти та газу, що дозволить заощадити 60 млрд євро, та переходу до низьковуглецевої економіки [4, с. 16]. Незначне зменшення обсягів споживання газу країнами ЄС у 2012 р. уже є результатом підвищення енергоефективності газу та збільшення обсягів використання альтернативних енергоресурсів. Частка відновлюваних джерел у загальному енергоспоживанні в 2012 р. склала 13% [11]. До 2020 р. ЄС планує збільшити цей показник до 20%. Глобальний запас енергії за рахунок гідроенергетики, енергії сонця, вітру та інших відновлюваних джерел, згідно з прогнозами, збільшиться більш ніж на 40% протягом наступних п'яти років [28].

Активний пошук альтернативних джерел енергії пояснюється тим, що ЄС не в змозі задовольнити попит на природній газ силами країн-учасників. Обсяги видобутку природного газу в Європі знизилися в останні роки (див. табл. 1), через що зросла залежність ЄС від імпорту природного газу з Росії для покриття дефіциту.

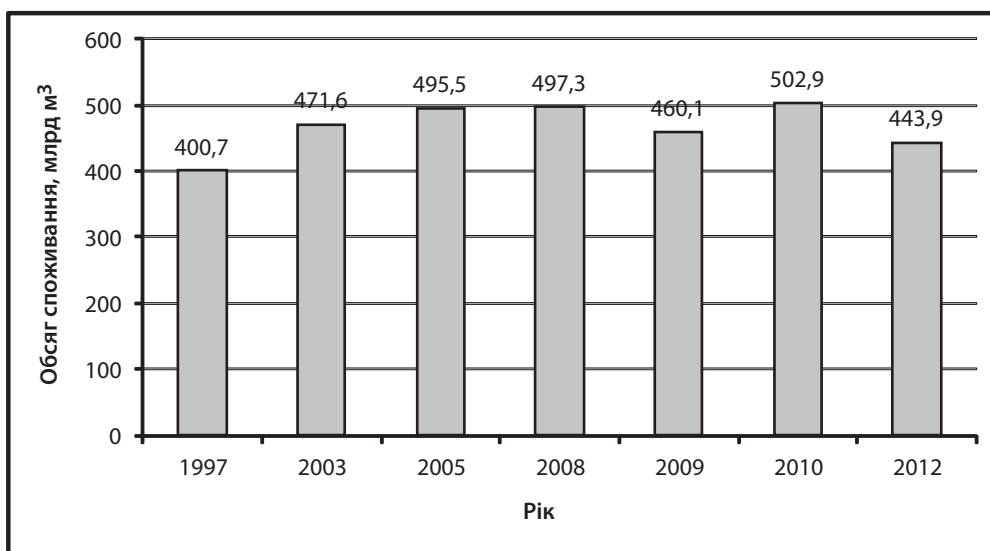

Рис. 1. Динаміка обсягу споживання природного газу у ЄС

Джерело: [17, 20, 21].

Таблиця 1

Показники газового ринку ЄС

Рік	Обсяг споживання, млрд м³	Обсяг власного видобутку, млрд м³	Дефіцит, млрд м³	Обсяг імпорту, млрд м³	Частки найбільших імпортерів у обсязі імпорту, %				
					Росія	Норвегія	Алжир	Нігерія	Катар
2002	451,7	227,6	224,1	284,87	45,0	26,2	21,2	2,2	0,9
2004	486,7	227,3	259,4	299,04	43,8	24,9	18,2	3,7	1,4
2006	489,7	201,3	288,4	328,98	39,3	25,5	16,4	4,3	1,8
2008	497,3	193,3	304,0	338,56	37,6	28,9	14,7	4,0	2,2
2010	502,9	177,8	325,1	347,26	31,8	28,2	14,4	3,6	8,6
2012	443,9	149,6	294,3	377,2	34,5	28,3	8,7	-	-

Джерело: [11, 14 – 16, 18, 19, 21].

До числа найбільших імпортерів газу у ЄС, окрім Росії, входять Норвегія, Алжир, Нігерія та Катар. У 2012 р. перелічені країни поставили до ЄС 60,76% обсягу споживання. Значний потенціал у видобутку природного газу мають також країни Центральної Азії та Північної Африки, що дасть можливість диверсифікувати постачання газу та знизити залежність від Росії. Так, на півночі Африки вже є кілька трубопроводів до Європи і СПГ-терміналів для експорту.

Імпортний газ, що надходить до країн ЄС, транспортується переважно трубопроводами, частка зрідженого природного газу в імпорті енергоносіїв до Європи та Євразії – незначна та коливається у межах від 53 до 69 млрд м³ протягом останніх п'яти років [11]. Росія і Норвегія використовують трубопроводи; при цьому в 2012 р. через територію України було транспортовано 81,18 млрд м³ газу, що складає 18,3% від обсягу споживання ЄС за аналогічний період [13]. Зрозуміло, що транспортований газ – переважно російський. Завдяки цьому Україна поки що залишається одним з найбільших транзитерів природного газу європейським споживачам.

Однак в умовах диверсифікації поставок газу у ЄС буде відбуватись і зміна ролі України як транзитера.

Визначати перспективи розвитку ситуації можливо на основі дослідження нормативної бази, яка регулює розвиток ринку газу, і діючих контрактів, зміст яких досить часто є таємницею.

Ключовими положеннями основних нормативно-правових документів щодо функціонування газового ринку ЄС [22 – 24, 27] є:

- ✦ створення повноцінно діючого внутрішнього ринку газу ЄС і визначення принципів функціонування національних і регіональних газових ринків;
- ✦ розмежування функцій видобутку, постачання та розподілу природного газу між незалежними операторами;
- ✦ уніфікація технічних вимог до газових сховищ, мереж і LNG-терміналів (терміналів з прийому скрапленого газу).

Загалом, перетворення у сфері енергетики у ЄС у рамках становлення Спільної енергетичної політики характеризуються послідовністю та систематичністю. Це

забезпечить остаточну імплементацію Третього енергетичного пакету та стане завершальним етапом створення інтегрованого енергетичного ринку ЄС у 2015 р. До цього часу відбуватиметься розширення прав споживачів, розвиток технологій та інновацій, заходи щодо досягнення енергоефективності. Перелічені пріоритети включені до Енергетичної Стратегії ЄС і Третього енергетичного пакету. Невирішеним залишається питання входження України до єдиного енергоринку ЄС.

За результатами проведеного дослідження можемо виокремити такі тенденції розвитку енергоринку ЄС:

- ✦ збереження високих обсягів споживання природного газу в ЄС;
- ✦ започаткування програм видобутку газу із сланцевого і вугільних пластів, що дасть змогу ЄС убезпечити себе від залежності від одного постачальника природного газу;
- ✦ приділення значної уваги відновлюваним джерелам енергії, ринку СПГ шляхам диверсифікації його поставок;
- ✦ визначення етапів створення інтегрованого енергетичного ринку ЄС;
- ✦ впровадження єдиного законодавства та енергетичної стратегії ЄС для забезпечення енергобезпеки всіх країн-членів.

Алі дослідимо відмінності у рівні розвитку енергетичних ринків України і ЄС і виокремимо основні виклики для національної енергетичної політики. Входженню України до єдиного енергетичного ринку ЄС перешкоджають такі бар'єри:

- ✦ висока енергоемність і низька енергоефективність;
- ✦ невикористані ресурси природного та нетрадиційного газу;
- ✦ відмінність змісту енергетичних стратегій;
- ✦ застарілість інфраструктури енергетичного ринку;
- ✦ монополізованість газового ринку;
- ✦ енергозалежність;
- ✦ необхідність налагодження реверсного функціонування ГТС.

Енергоемність та енергоефективність. В Україні енергоемність одна з найвищих в світі, а енергоефективність залишається низькою (табл. 2). Енергоемність, згідно з даними Міжнародного енергетичного агентства (IEA), становить 0,4 кілограма нафтового еквівалента на 1 дол. США з урахуванням паритету купівельної спроможності, що у 2,1 раза перевищує середнє значення енергоемності ВВП розвинутих держав світу, а рівень забезпечення енергоефективності у порівнянні з ЄС – лише 52%. Найбільш енергозатратними, порівняно з Європою, визнано такі напрями діяльності, як хімічна промисловість, первинна обробка металів і неметалевих корисних копалин [26]. Це пояснюється зношеністю більшої частини основних фондів та їх неефективністю, що спричинює перевитрати палива та негативні екологічні наслідки. За Енергетичною стратегією України [3] планується зменшення енергоемності за період 2005 – 2030 рр. на 2% щорічно, аби забезпечити швидший темп зменшення енергоемності в Україні, ніж у світі (1,5 – 2%).

Проте такі заходи можуть виявитися недостатніми через значне відставання.

Таблиця 2

Енергоемність ВВП за 1990 – 2012 рр., обчислена в постійних паритетах купівельної спроможності

Країна	Рік								
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2011 – 2012 (%/рік)	2000 – 2012 (%/рік)
Світ	0,247	0,232	0,212	0,203	0,190	0,187	0,184	-1,6	-1,2
Росія	0,471	0,549	0,491	0,384	0,349	0,343	0,334	-2,6	-3,2
Україна	0,582	0,799	0,713	0,543	0,472	0,466	0,445	-4,5	-3,9
Євросоюз	0,169	0,158	0,141	0,135	0,124	0,118	0,117	-0,8	-1,5
Бельгія	0,192	0,198	0,188	0,174	0,170	0,161	0,157	-2,5	-1,5
Іспанія	0,117	0,122	0,121	0,120	0,103	0,101	0,101	0,0	-1,5
Фінляндія	0,246	0,259	0,228	0,212	0,214	0,198	0,194	-2,0	-1,3
Франція	0,159	0,159	0,148	0,145	0,136	0,129	0,128	-0,8	-1,2
Великобританія	0,152	0,147	0,128	0,113	0,101	0,093	0,096	3,2	-2,4
Італія	0,112	0,111	0,109	0,111	0,105	0,103	0,101	-1,9	-0,6
Нідерланди	0,167	0,161	0,138	0,138	0,136	0,125	0,128	2,4	-0,6
Польща	0,333	0,288	0,198	0,176	0,152	0,152	0,141	-7,2	-2,8
Португалія	0,107	0,115	0,114	0,118	0,102	0,102	0,101	-1,0	-1,0
Чехія	0,296	0,259	0,243	0,215	0,185	0,183	0,181	-1,1	-2,4
Німеччина	0,172	0,148	0,135	0,131	0,120	0,111	0,111	0,0	-1,6
Румунія	0,342	0,284	0,236	0,190	0,150	0,149	0,144	-3,4	-4,0
Швеція	0,220	0,226	0,179	0,174	0,161	0,147	0,150	2,0	-1,5

Джерело: [25].

Як видно з табл. 2, енергоемність ВВП України у 2012 р. перевищила показник ЄС у 3,8 раза, попри продемонстроване найбільше зменшення у процентному відношенні (-3,9% за 2000 – 2012 рр.). На противагу Україні центральноевропейські держави, що мали схожі стартові позиції, змогли значно покращити показники енергоемності ВВП.

Один зі шляхів підвищення енергоефективності – перехід на альтернативні види енергії. До цього спонукає зростання цін на імпортований природний газ. Це призводить до збільшення собівартості вітчизняної продукції та робить її неконкурентоздатною на світовому ринку. Уряд України має посилити політику енергоефективності, сприяти скороченню споживання енергії населенням і промисловістю. Задля цього варто модернізувати газові, електричні та теплові мережі, розробити державні програми стимулювання підвищення енергоефективності.

Невикористані ресурси природного та нетрадиційного газу. Для зростання внутрішнього видобутку України потрібно залучити компанії, які володіють відповідними технологіями, мають досвід і фінансові можливості. Такі заходи стануть можливими лише після поліпшення умов ліцензування, забезпечення вільного доступу міжнародних компаній на газовий ринок України та застосування прозорих умов проведення тендерів.

Згідно з Енергетичною стратегією України до 2030 р. визначено пріоритетними завдання подвоєння внутрішнього виробництва газу до 40 – 45 млрд м³ на рік і значної диверсифікації джерел постачання газу. Окрім того, диверсифікація джерел постачання газу стане можливою після закінчення будівництва національного проекту «LNG-Термінал», який дозволить знизити вартість імпортованого газу на 15 – 20% вартості та сприятиме не лише розбудові вітчизняної інфраструктури, але й енергетичній незалежності держави та забезпеченню участі України у міжнародних проектах з видобутку та транспортування вуглеводнів [2]. За рахунок постачання СПГ очікується забезпечення 10 млрд м³, що складає близько 19% від нинішніх обсягів споживання природного газу Україною. Однак окупність даного проекту можлива лише через 5 – 7 років, а орієнтовний термін реалізації – 2017 р. На разі будівництво проекту ускладнюється відсутністю кредитів, забезпечених державною гарантією. Проте розпочаті Україною заходи вже привернули увагу ряду іноземних інвесторів не лише в галузі розвідки газу, але і подачі газу та розробки відновлювальних джерел енергії. Прикладом може служити підписання угоди про розподіл продукції з компанією Shell та Chevron.

Відмінність змісту енергетичних стратегій. Україна мала б наблизити власні стратегію та практику до Енергетичної Стратегії ЄС, за якою має створюватися спільний енергетичний ринок з диверсифікацією джерел і шляхів постачання енергоресурсів, акцентом на відновлювальній економіці та декарбонізації. Натомість в оновленні до Енергетичної Стратегії України ставка робиться на зростання видобутку вугілля у 1,5 раза, що погіршить екологію та ускладнить виконання

енергетичних директив ЄС. Крім того, згідно з європейськими принципами обсяги споживання енергії в майбутньому мають знижуватися за рахунок технічних нововведень. Згідно з прогнозами ЄС, у 2030 р. структура енергетичного балансу декарбонізованої енергетичної системи буде різнитися не лише кількісно, але й якісно. Зокрема, зазначається, що частка газу в рамках поточної політики декарбонізації в 2030 р. складе не більше однієї п'ятої кінцевого попиту, тобто у межах 20%. Частка газу після 2030 р. знижуватиметься і надалі, що пов'язано з підвищенням ролі електрики в системах опалення та для забезпечення енергії у виробничих секторах. Натомість український варіант передбачає зростання споживання енергії. За базовим сценарієм [3] споживання первинних енергоресурсів у 2030 р. становитиме 302,7 млн т у.п. Це означає, що заплановано зростання у 1,4 раза за період 2010 – 2030 рр., але при цьому рівень енергоемності ВВП залишиться високим. Крім того, Україна значно відстає від Енергетичного Співтовариства, хоч вже 2,5 роки поспіль є його повноправним членом. Протягом 2012 р. Енергетичним Співтовариством було ухвалено Регіональну Стратегію та прийнято рішення про імплементацію нових Директив ЄС у рамках Третього енергетичного пакету. Україна поки що проводить процес реформ стосовно Другого енергетичного пакету, але і він вимагає перегляду і аналізу. Зокрема, рішення про приватизацію у сфері енергетики радше сприяють монополізації, ніж вільній конкуренції. Найбільшими проблемами у сфері запровадження директив експерти виокремлюють неузгодженість дій влади, закритість урядових документів і повільний темп реформ [12].

Застарілість інфраструктури енергетичного ринку, необхідність модернізації української ГТС. Зокрема, у Проекті Державної програми активізації розвитку економіки на 2013 – 2014 рр. наголошується на закінченні терміну експлуатації 70% атомних енергоблоків і навантаженні енергосистеми внаслідок нестачі потужностей. Високим рівнем моральної та фізичної зношеності характеризується також значний відсоток газоперекачувальних агрегатів вітчизняної ГТС, які відпрацювали встановлений моторесурс чи наближаються до цього. Євроінтеграція сприяла б залученню інвестицій та вирішенню проблем переоснащення об'єктів паливно-енергетичного комплексу. Тому нині Україна активно шукає шляхи отримання грошової допомоги для модернізації ГТС у ЄС.

Монополізованість газового ринку. Вітчизняна соціально-економічна модель держави, під яку підлаштовується робота енергоринків, не відповідає європейській моделі, оскільки в Україні власники енергооб'єктів сприяють монополізації ринку, через що гальмуються процеси лібералізації та існування конкуренції. На разі тривають структурні перетворення у головній енергетичній компанії України – НАК «Нафтогаз», яка контролює процеси видобутку, зберігання і розподілу природного газу в Україні. Слід відзначити, що понад 90% природного газу в Україні видобувається «Чорноморнафтогазом», «Укрзгазвидобуванням» і контрольованою приватними акціонерами «Укрнафтою». Приватним компаніям залишаються порівняно невеликі обсяги видобування.

Нетрадиційні технології видобутку газу, зокрема буріння сланцю, можуть стати фактором послаблення монополістів природного газу. Проте головним напрямком диверсифікації природного газу має стати власний видобуток на шельфі та на суходолі.

Енергозалежність. Україна – найбільший споживач і транзитер енергоресурсів Росії. Через енерго-неефективність України Росія має можливість бути активно присутньою на вітчизняному енергоринку. Проте Україна може забезпечити себе дешевим газом зі спотового ринку. Росія і Європа не мають достатньої кількості підземних газових сховищ, на відміну від України. Таким чином, Україна могла б купувати енергоносії в літній період, коли наявний профіцит газу та зниження ціни на нього, і закачувати в наявні підземні резервуари.

Необхідність налагодження реверсного функціонування ГТС. ГТС України є однією з найбільших у світі. Вона розрахована на прийом близько 288 млрд м³ та видачу до 178 млрд м³, з яких частка постачання до країн Європи складає 142 млрд м³ [13]. Українська ГТС складається з таких компонентів: газопроводів з компресорними станціями (39,8 тис. км), мережею газорозподільних (ГРС) і газомірювальних станцій (ГВС), 13 підземних сховищ газу (ПСГ). Саме за рахунок підземних сховищ у разі необхідності компенсується нерівномірність поставок, що служить особливістю української ГТС.

Країни ЄС зацікавлені у використанні українських газосховищ. ЄС планує створення українського газо-енергетичного хабу, в якому зберігатимуться стратегічні запаси газу для європейського енергоринку.

У цей же час стратегія Росії проявляється у заволодінні значної частини внутрішнього газового ринку України та створенні перешкод для проектів-альтернатив постачанню газу та нафти з Росії. Інструментом тиску з боку Росії є зменшення транзиту газу українськими газогонами та підвищення ціни на газ. Відтак Україна втрачає

прибутки за послуги транспортування. У 2012 р. транзит газу скоротився зі 103 до 84,2 млрд м³ [6]. Що стосується цінової політики «Газпрому», то ціни зростають не лише для України, але і для ЄС (рис. 2).

Україні потрібно розширювати власні транспортні потужності. Як член Енергетичного Співтовариства наша держава має унікальні можливості стати гравцем розширеного енергоринку ЄС за рахунок відкриття реверсних газових коридорів. У даному напрямку відбулися позитивні зрушення. Компанія «Укртрансгаз» продовжує нарощувати свій транзитний потенціал, завдяки купівлі газу у німецької RWE, що транспортується через Польщу і дешевший за російський на 100 дол. США. Окрім того, розпочато тестові прокачування газу через ГТС Угорщини та Словаччини до України.

Збільшення реверсного прокачування ГТС України дозволить не лише отримувати газ за нижчими цінами, але і гарантуватиме безперервне реверсне функціонування української ГТС, у випадку реалізації «Південного потоку» (газопровід в обхід України).

Отже, якщо уряд України подолає виклики сучасних і перспективних тенденцій розвитку газового ринку, то створена конкурентна основа сприятиме залученню закордонних інвестицій, покращенню рівня політичної довіри ЄС до України та підвищенню ефективності в енергетичному секторі. Попри те, що реформи енергоринку України продовжуються, простір для нових результативних рішень та інноваційних підходів зберігається.

ВИСНОВКИ

Енергетичний сектор України значно відстає від енергосекторів передових країн Європи за: технічним оснащенням ГТС, рівнем розширення можливостей держави як транзитера газу, розвитком енергозберігаючих технологій тощо. У дослідженні було проаналізо-

Дол. США

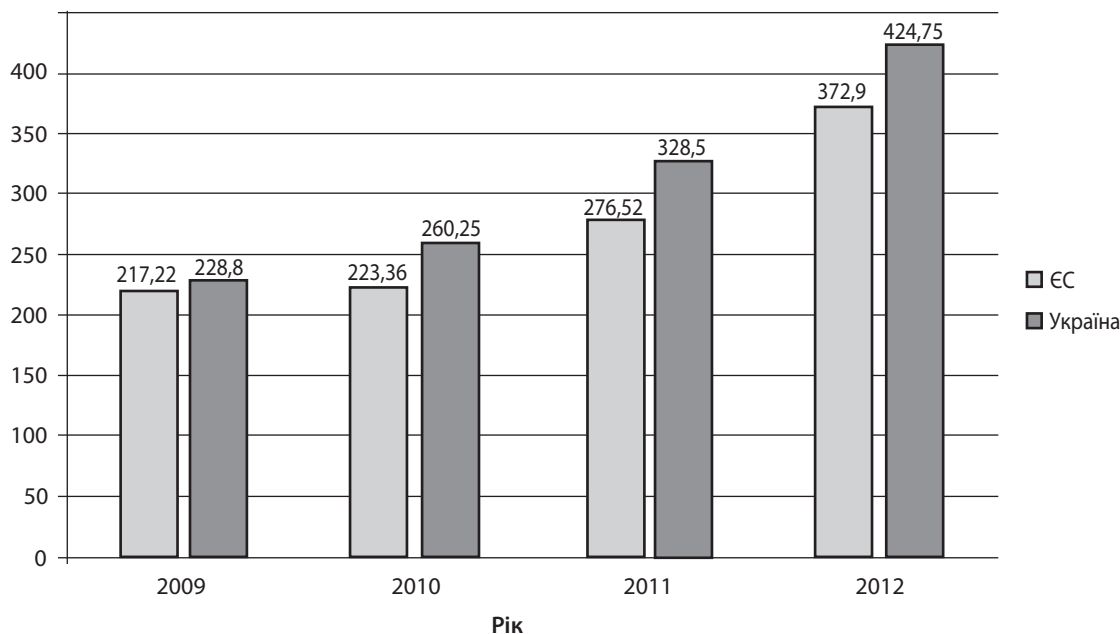

Рис. 2. Середня ціна реалізації російського газу у дол. США за 1000 м³

Джерело: [1, 7].

вано сучасний стан і тенденції розвитку газових секторів ЄС та України. Також ідентифіковано проблеми, що перешкоджають інтеграції українського газового ринку до енергетичного ринку ЄС, зокрема: збереження високої енергоемності економіки, надмірне використання Україною дорогого імпортного палива, недосконалість Енергетичної Стратегії України, низький рівень впровадження відновлюваної енергетики, монополізованість газового ринку, енергозалежність від найбільшого постачальника газу, необхідність налагодження реверсного функціонування ГТС.

Інструментами вирішення перелічених вище проблем мають стати:

- ✦ гармонізація законодавчої бази у сфері електроенергетики та газу, включаючи регуляторну політику, з політикою ЄС;
- ✦ нарощення потужностей з використання альтернативних джерел енергії;
- ✦ сприяння прозорості українського газового ринку шляхом структурних перетворень регулюючого органу;
- ✦ вживання заходів щодо підвищення енергоефективності.

За таких умов Україна зможе підвищити енергетичну безпеку та рівень енергоефективності, позбутися залежності від імпорту природного газу за рахунок суттєвого нарощування внутрішнього видобутку газу, а також прискорити входження до єдиного енергетичного ринку ЄС. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Газпром в вопросах и ответах // ОАО «Газпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://gazpromquestions.ru/>
2. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України. Сторінка національного проекту «LNG-Термінал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/node/27>
3. Енергетична стратегія України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>
4. Євробюлетень. Інформаційний бюлетень Представництва Європейської Комісії в Україні № 4, квітень 2010.
5. Закон України від 08.07.2010 № 2467-VI «Про засади функціонування ринку природного газу» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 48. – Ст. 566.
6. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/>
7. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
8. Ромашко О. М. Особливості функціонування ринку газу в ЄС / О. М. Ромашко // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 5. – червень 2012.
9. Саприкін В. Л. «Газовий трикутник» ЄС – Україна – Росія: єдність та боротьба інтересів / В. Л. Саприкін // Дзеркало тижня. – 2004. – № 8(332). – 13 квітня. – С. 49 – 52.
10. Селезньова О. А. Енергетична політика Європейського Союзу / О. А. Селезньова // Наукові праці МАУП. – 2010. – № 1(24). – С. 207 – 212.
11. Статистична служба Європейського союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
12. Україна і Енергетичне Співтовариство: два роки в очікуванні/ Український аналітичний центр «Діксі Груп» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-energy.org/post/29041>
13. Укртрансгаз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.utg.ua/uk/press/publications/Газотранспортна система України: надійність та безпека>
14. BP Statistical Review of World Energy, June 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/STAGING/global_assets/downloads/B/BP_statistical_review_of_world_energy_2003_print_version.pdf
15. BP Statistical Review of World Energy, June 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/switzerland/corporate_switzerland/STAGING/local_assets/downloads_pdfs/s/statistical_review_of_world_energy_2005.pdf
16. BP Statistical Review of World Energy, June 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.deutschebp.de/liveassets/bp_internet/germany/STAGING/home_assets/assets/deutsche_bp/broschueren/statistical_review_of_world_energy_full_report_2007.pdf
17. BP Statistical Review of World Energy, June 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/statistical-review-of-world-energy-2008.html>
18. BP Statistical Review of World Energy, June 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2009_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2009.pdf
19. BP Statistical Review of World Energy, June 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf
20. BP Statistical Review of World Energy, June 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/statistical-review-of-world-energy-2012.html>
21. BP Statistical Review of World Energy, June 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/statistical_review_of_world_energy_2013.pdf
22. Council Directive 2004/67/EC of 26 April 2004 concerning measures to safeguard security of natural gas supply (Official Journal of the European Union, 2004 L 127, p. 92-96).
23. Directive 2003/55/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98/30/EC. Official Journal L 176, 15.7.2003, p. 57–78.
24. Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98/30/EC (Official Journal of the European Union, 2009 L 176, p. 57- 78).
25. Global Energy Statistical Yearbook 2013. Energy intensity of GDP at constant purchasing power parities. [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yearbook.enerdata.net/#energy-intensity-GDP-by-region.html>

26. IEA Energy Efficiency Indicators Workshop. Ukrainian Energy Index// Borys Dodonov, Natalya Yemchenko. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iea.org/media/workshops/2012/eeindicators/Session2b_Dodonov_Yemchenko.pdf

27. Regulation 715/2009/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) No 1775/2005 (Official Journal of the European Union, 2009 L 211, p. 36 – 54).

28. Renewable energy Medium – Term Market Report 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iea.org/media/MRMR_Launch_Presentation_05Jul12.pdf

REFERENCES

“BP Statistical Review of World Energy, June 2003”. http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/STAGING/global_assets/downloads/B/BP_statistical_review_of_world_energy_2003_print_version.pdf

“BP Statistical Review of World Energy, June 2005”. http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/switzerland/corporate_switzerland/STAGING/local_assets/downloads_pdfs/s/statistical_review_of_world_energy_2005.pdf

“BP Statistical Review of World Energy, June 2007”. http://www.deutschebp.de/liveassets/bp_internet/germany/STAGING/home_assets/assets/deutsche_bp/broschueren/statistical_review_of_world_energy_full_report_2007.pdf

“BP Statistical Review of World Energy, June 2008”. <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/statistical-review-of-world-energy-2008.html>

“BP Statistical Review of World Energy, June 2009”. http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2009_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2009.pdf

“BP Statistical Review of World Energy, June 2011”. http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2011.pdf

“BP Statistical Review of World Energy, June 2012” <http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/statistical-review-of-world-energy-2012.html>

“BP Statistical Review of World Energy, June 2013”. http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statistical-review/statistical_review_of_world_energy_2013.pdf

“Council Directive 2004/67/EC of 26 April 2004 concerning measures to safeguard security of natural gas supply”. *Official Journal of the European Union*, no. L127 (2004): 92-96.

“Derzhavne ahentstvo z investytssii ta upravlinnia natsionalnymy proektamy Ukrainy. Storinka natsionalnoho proektu «LNG-Terminal»” [State Agency for Investment and National Projects of Ukraine. Page National Project «LNG-Terminal”]. <http://www.ukrproject.gov.ua/node/27>

“Directive 2003/55/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 98/30/EC”. *Official Journal*, no. L176: 57-78.

“Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the

internal market in natural gas and repealing Directive 98/30/EC”. *Official Journal of the European Union*, no. L176 (2003): 57-78.

“Enerhetychna stratehiia Ukrainy” [Energy Strategy of Ukraine]. <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>

“Gazprom v voprosakh i otvetakh” [Gazprom in questions and answers]. <http://gazpromquestions.ru/>

“Global Energy Statistical Yearbook 2013. Energy intensity of GDP at constant purchasing power parities”. <http://yearbook.enerdata.net/#energy-intensity-GDP-by-region.html>

“IEA Energy Efficiency Indicators Workshop. Ukrainian Energy Index” http://www.iea.org/media/workshops/2012/eeindicators/Session2b_Dodonov_Yemchenko.pdf// Borys Dodonov, Natalya Yemchenko. http://www.iea.org/media/workshops/2012/eeindicators/Session2b_Dodonov_Yemchenko.pdf

[Legal Act of Ukraine] (2010).

Ministerstvo enerhetyky ta vuhilnoi promyslovosti Ukrainy. <http://mpe.kmu.gov.ua/>

Ministerstvo finansiv Ukrainy. <http://www.minfin.gov.ua/> Romashko, O. M. “Osoblyvosti funktsionuvannia rynku hazu v IES” [Features functioning of the gas market in the EU]. *Ekonomichnyi chasopys – XXI*, no. 5 (2012).

“Regulation 715/2009/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) No 1775/2005”. *Official Journal of the European Union*, no. L211 (2009): 36-54.

“Renewable energy Medium – Term Market Report 2012” http://www.iea.org/media/MRMR_Launch_Presentation_05Jul12.pdf

Statystychna sluzhba levropeiskoho soiuzu. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Seleznyova, O. A. “Enerhetychna polityka IEVropeiskoho Soiuzu” [Energy policy of the European Union]. *Naukovi pratsi MAUP*, no. 1(24) (2010): 207-212.

Saprykin, V. L. “«Hazovy trikutnyk» IES – Ukraina – Rosiia: iednist ta borotba interesiv” [“Gas Triangle” of the EU – Ukraine – Russia: unity and struggle of interests]. *Dzerkalo tyzhnia*, no. 8 (332) (2004): 49-52.

“Ukrtransgaz” [Ukrtransgas]. <http://www.utg.ua/uk/press/publications/Газотранспортна система України: надійність та безпека>

“Ukraina i Enerhetychne Spivtovarystvo: dva roky v ochikuvanni” [Ukraine and ECT: two years in anticipation]. <http://ua-energy.org/post/29041>.

Yevrobiuletyn, no. 4 (2010).